

Życie emigracji polskiej we Francji w XX wieku

Poza granicami Polski mieszka na stałe około 20 milionów Polaków. Największe skupisko jest w Stanach Zjednoczonych, kolejne w Niemczech, Brazylii i we Francji. Masowa emigracja Polaków na tereny Francji zaczęła się w latach dwudziestych XX wieku.

Trudny i długotrwały proces ożywiania gospodarczego wywołał w II Rzeczypospolitej szereg problemów. Było to m.in. bezrobocie, które nasiliło falę emigracji zarobkowej na zachód Europy i do krajów Ameryki Południowej i Północnej. Emigracja zarobkowa przyjęła w kraju duże rozmiary w latach 1921 - 1923 i 1926 - 1930. Niekiedy tylko wyjazdy miały podłoże polityczne. Polacy emigrowali głównie do Niemiec, Francji, Belgii, USA i Kanady. Po II wojnie światowej ogromne rozmiary przybrała emigracja polityczna. Dziś, po 1989 roku, emigracja jest zjawiskiem o bardzo zróżnicowanym charakterze. Polakami kierują względy ekonomiczne, polityczne tudzież psychologiczne.

Bezpośrednio przed I wojną światową we Francji istniało nieliczne skupisko Polaków, bo ok. 30 - 40 tys. osób. Po wojnie była repatriacja i już masowa emigracja zarobkowa. Ogółem w latach 1918 - 1939 z Polski wyemigrowało około 2,2 miliona osób. Do Francji ok. 637 tys., gdzie po reemigracji w połowie lat dwudziestych mieszkało ogółem ok. 400 tys. osób. Istniała silna polaryzacja narodowa, ale też asymilacja. W 1931 roku Polacy wysunęli się na drugie miejsce po, najliczniejszej we Francji, diasporze włoskiej. Stanowili prawie 19 % cudzoziemskiej populacji imigracyjnej. Przyjmuje się, że w roku 1939 emigracja polska we Francji liczyła ok. 500 tys. osób.

Po II wojnie światowej nastąpił ruch uchodźców wojennych (do roku 1950). Ruch starej Polonii na świecie był niewielki. Ogółem w Polsce istniała nadwyżka emigracji o ok. 683,6 tys. osób (wróciło 3319,6; wyjechało 4003,2). Potem nastąpiło ograniczenie. W latach 1944 - 1995 nadwyżka ogólnej emigracji nad reemigracją wyniosła ok. 1,2 miliona osób. Obecnie w samej Francji żyje ponad milion Polaków (przede wszystkim potomków emigrantów okresu międzywojennego).

Polacy w międzywojennej Francji najczęściej osiedlali się w północnych departamentach Nord i Pas - de - Calais. Drugim zbiorowiskiem była Alzacja i Lotaryngia, trzecim - okręg paryski, czwartym - region pikardyjski, a nielicznym piątym - region centralny. Większość Polaków wyjeżdżała z kraju z myślą o rychłym powrocie do ojczyzny, kiedy tylko zgromadzą oszczędności. W najlepszym położeniu znajdowali się ci, którzy wyruszyli zaraz po I wojnie światowej, gdy było duże zapotrzebowanie na siłę roboczą. Przychylny wówczas klimat zachęcał do pozostania, asymilacji, nawet naturalizacji. Rozbudzało to ambicje, chęci kształcenia się, doskonalenia języka. Awans społeczny był utrudniony, ale stawał się i do dziś jest dużym udziałem Polonii francuskiej.

Bujny rozwój życia społecznego i kulturalnego, ujęty w ramy organizacyjne, to swoisty fenomen polskiego środowiska emigracyjnego we Francji. Powstające związki i stowarzyszenia miały zarówno charakter religijny, jak i świecki. W latach trzydziestych było ok. 2350 stowarzyszeń lokalnych zrzeszonych w trzydziestu związkach, a należało do nich ponad 100 tys. osób. Bogata i różnorodna działalność wpływała na zachowania i na rozwój kulturalny. Zmieniła też obraz polskiego wychodźstwa w oczach Francuzów, dla których było ono początkowo zbiorowiskiem ludzi o niskim poziomie kulturalnym i intelektualnym. We Francji, a także na całym świecie, istniała tzw. bariera etniczna. Negowano wieloetniczny terytorialny i emigracyjny charakter państwa. Problem był poważny i do dziś stanowi ogromną przeszkodę na drodze do wielokulturowości.

Pięknym epizodem w historii emigracji polskiej we Francji był udział w bitwie pod Arras w maju 1915 roku. Kompania 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej (w liczbie 180 żołnierzy) szła do boju pod polskim sztandarem, na którym widniał biały orzeł na czerwonym tle. W bitwie walczyli ochotnicy, głównie z organizacji „Sokół”, szkoleni w miejscowości Bayonne. Polacy we Francji kolejny raz przysłużyli się ojczyźnie żywiotową akcją propagandową i wysiłkiem wojskowym - utworzona we Francji w 1917 roku Armia Polska gen. Józefa Hallera brała czynny udział w bojach o granice niepodległej Rzeczypospolitej. W 1924 roku z Westfalii do Francji przybył główny dziennik emigracji polskiej „Narodowiec”. W 1939 roku pismo odegrało

ogromną rolę w tworzeniu armii gen. Władysława Sikorskiego - Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Po klęsce Francji w 1940 roku zostało zawieszona, by w 1944 odrodzić się i podjąć walkę z reżimem komunistycznym.

Podczas II wojny światowej środowiska polonijne we Francji jedomyślnie wsparły rodaków w działaniach mających na celu odzyskanie niepodległości. Dla wszystkich, którzy walczyli o wolność ojczyzny, koniec wojny okazał się tragicznym końcem. Polska od lipca 1944 roku znalazła się pod silnymi wpływami ZSRR i weszła do bloku państw komunistycznych. Okres powojennego podziału Europy utrzymywał się bardzo długo. Pojawiły się nieoczekiwane problemy, rozgoryczenie, bezsilność wobec zaistniałej sytuacji. Polacy poza granicami tracili kontakt z krajem, rozchodziły się drogi wielu organizacji. Emigracja wojenna powoli adoptowała się do życia w nowych miejscach zamieszkania.

Organizacje polonijne we Francji, poza niesieniem koniecznej pomocy, pamiętały o zadaniu utrzymania polskości. Nie pozwoliły też, aby Polska zniknęła z areny międzynarodowej. Wychodźstwo przekonane było o swojej misji - o konieczności kontynuowania walki o niepodległość. Wizja zagłady z 1945 roku ustąpiła wizji Polski we wspólnocie międzynarodowej. Wielu Polaków poświęciło się pracy, która gwarantowała byt i pozwalała na pielęgnowanie ojczystej tradycji i kultury.

Analizując dzieje Polaków osiadłych na terenie Francji w XX wieku (szczególnie w regionie Nord i Pas - de - Calais), przede wszystkim należy powiedzieć o ich ogromnej sile i wytrwałości, którą wykorzystali do realizacji swoich zamierzeń. Cechy te miały decydujące znaczenie dla tworzenia się obrazu Polonii we Francji. Pierwsze pokolenie, złożone głównie z górników i robotników przemysłowych, potrafiło połączyć ciężką pracę z działalnością społeczną i kulturalną. Kulturowanie polskości przyczyniło się do utrzymania i pogłębienia poczucia odrębności i tożsamości narodowej - zadania (powinności) Polaków pozostających poza granicami kraju.

Obecnie utrzymanie polskości poza granicami ojczyzny jest poważnym problemem. Polacy nie są już tak energiczni jak niegdyś, młode pokolenie bardzo

szybko się asymiluje. Poważny kryzys przechodzi polskie szkolnictwo we Francji. Jest rzeczą charakterystyczną, że pomimo braku znajomości mowy polskiej, trzecie i czwarte pokolenie ciekawi kraj przodków. Chcą poznać nie tylko folklor i zwyczaje, ale szeroko pojętą współczesną kulturę polską. Konieczna jest zatem szeroka, możliwa dziś, współpraca z krajem oraz dialog międzypokoleniowy, który wzbogaci życie emigrantów i przyniesie korzyści ojczyźnie. Przedsięwzięcia są tym bardziej konieczne, gdyż znaleźliśmy się w strukturach europejskich, które likwidują granice i zachowanie tożsamości narodowej staje się bardzo ważnym zadaniem dla wszystkich Polaków. Każdy z nas może włączyć się w proces kultywowania polskości poza ojczyzną. Dziś jest to bardzo łatwe - mamy Internet! Zachęcam do odwiedzin strony *wspolnotapolska.org.pl*.

Małgorzata Sikorska

Bibliografia

- A. Koseski, Emigracja z ziem polskich w XX wieku. Drogi awansu emigrantów, Pułtusk 1998
- W. Śladkowski, Polska diaspora we Francji 1871 - 1999 [w:] Polska diaspora, A. Walaszek, Kraków 2001
- M. Kwiatkowski, O przeszłości i archiwach „Narodowca” [w:] Ślady polskości. Polonia i emigracja w świetle badań i źródeł historycznych, red. D. Nałęcz, Warszawa 1999
- P. Machcewicz, Emigracja w polityce międzynarodowej, Warszawa 1999
- R. Habielski, Życie społeczne i kulturalne emigracji, Warszawa 1999
- Z. Krupa, Polacy we Francji (w regionie Nord - Pas - de - Calais) [w:] Polska w kulturze świata. Polska twórczość w krajach zamieszkania, red. A. Wilkoń, Warszawa 2000
- www.wspolnotapolska.org.pl